

Мохичехра Сафоева.

Самарқанд вилояти Ургут туман Ахборот кутубхона маркази Фондларни сақлаш тўлдириш ва уларга ишлов бериш бўлимининг хизмат мутахассиси ЖДПУ 2-курс талабаси

БИЛАСИЗМИ?

Тарих...! Шу биргина сўзнинг таг замири бир олам илмни қамраб олиши кишини ўйлантириб қўяди, албатта. Бу тарих не-не замонларни кўрмади, не-не инсонларни кўрмади. Анашу тарих ичида шундай бир тарих борки, бутун оламни ўзининг алломалари, саркардалари билан фатҳ этган БУЮК ЎЗБЕКИСТОНИМ!

Ўз алломалари билан дунёни забт этмадими? Уларнинг асарлари қалбларни чироқнинг нури каби ёритмадими? Ҳаа бу ўша асар, миллати учун, ватани учун жонини фидо этган, буюк сиймо эгасининг асари “Туркистон қайғуси”.

Машъум кечалардан, аслида тонги зулмат билан қопланган кунлардан сўзлаётган бу асар улуғ зот, ҳеч ким кўра олмайдиган ҳақиқатларни ўзининг ўткир кўзлари билан кўра олган Шарқий Туркистон Ислом Жумҳуриятининг илк Президенти Алихонтўра Соғунийга тегишлидир. Асарнинг биринчи қисми муаллифнинг ўз кўли билан 1969 йилда чиғатой туркчасига йозиб битирилган. Иккинчи қисми эса муаллифнинг истагига биноан ўғли Асилхон томонидан 1969 йилдан бошлаб бир неча йилда бутун ҳолга келтирилган.

Муаллифи: ”Замоннинг менга кўрсатган тўсқинликларига қарамай, Тангри ёрдамида кенг кўламда диний, тиббий, айниқса, тарихий маълумотларга эга бўлдим. Арабча, форсийчаларни ёзиш-сўзлашгина эмас, балки, бу икки тилда китоб ёзиш, шеър айтиш қобилияти менда бўлса ҳам, ўз туркий она тилимни бошқа тиллардан ортиқроқ кўрдим. Чунки, қайси бир миллатнинг она тили ўз ҳожатини ўтаёлмай, бошқа ёт тиллар олдида мағлубиятга учраб тиз букар экан, ундай миллат кўп узоқламаёқ, инсоний ҳуқуқларидан ажраган ҳолда ҳаёт дафтари устига инқироз қалами чекилиши шубҳасиздир. Ундай миллатлар ёлғизгина Ватанларидан эмас, балки бутун борлиғи билан тарих юзидан йўқолишга мажбур бўладилар.

Юқорида оқиллар тилидан айтилган сўзга қараб, ўзимда топилган фазилатлардан тарих илмини танлаб олдим, чунки шу ҳозирги давримиз 1966 йилда, ўз Ватанларида туриб ғариб бўлган халқимиз учун, тарих илми балиққа сув ўрнида бўлиши кўпдан бери менга сезилмиш эди. Ўтмишдаги тарихини унитиб, эндиги тарихини туймаган бир миллат, қоронғуда қолган кўлида таёғи йўқ кўр киши каби қаёққа оёқ қўйишини билмаганлигидан душман етакчиси кейнидан кетишга мажбур бўлади. Очиқ фикрли, сезгир Ватан ўғиллари тарихнинг қандай зарур эканлигини менинг шу сўзларимдан илҳом олиб, чуқур тушунишлари керак” –деб биз ва келажак авлодга тарихий манбаа ҳозирлаб кетдилар,

Асарда воқеалар кескин тус олади. Муаллиф тили билан очиқчасига 1917-1950 йилларда бўлиб ўтган манзаралар тасвирлаб берилади.” Ҳаёт тарихи инсонларнинг синфий курашларидангина иборат деган хато фикр Карл Маркс томонидан ўртага етишган кунидан бошлаб, халқаро ёпирилиб ётган ҳасад ўти кўзгалиб, инсон оламига фитна-фасодлар эшиги очилмиш эди. Бу фикрни кўрларча қабул қилгувчи одамлар кўлига ҳукумат ўтгандан сўнгра, халқ ўртасида синфий айирмачиликни ва ҳам хусусий мулкни йўқотиш учун, ишчилар ҳокимияти ортидан даҳшатли қонунлар чиқардилар. Унинг натижасида қора ишчи, нодон деҳқонлардан бошқа халқ ичида ҳақлик, ҳақсиз деган фитна ғавғоси бошланди. Диндорларча Аллоҳ одати, даҳрийларча табиат қонунига қарши туришиб, ҳаёт оламида бир текис ҳақли яратилган инсонлар ичидан бир қисмини, ўзлари чиқазган хаёлий қонунларига асосланиб, ҳаёт ҳуқуқларидан бутунлай маҳрум қилдилар. Бу орқали отилган-чопилган гуноҳсиз кишилар ҳисоби йўқ эди. Улардан ошиб қолган ҳақсизлар ва ҳам қочиб-писиб юриб қўлга тушмаган кишилар ҳақида ҳар турли жазо белгиладилар. Баъзиларнинг борлиқ нарсалари ёрғу(мусодара қилиш) қилиниб, бола-чақалари кўчаларга ҳайдалиб, ўзлари узоқ ерларга сургун қилинди; кўплари эса, узун муддатли қамоққа олиниб, оғир хизматларга солинди. Халқ ўртасидаги баъзи биродамларни кўрқитиш ва алдаш йўллари билан ёширин хизматларга боғладилар”.

Бу даврдвги аянчли воқеалар бобокалонимизни эзди, қийнади. Бучора халқ боши берк кўчага кириб қолган эди: «Гуноҳсиз кишилар ҳисоби йўқ эди. Улардан ошиб қолган ҳақсизлар ва ҳам қочибписиб юриб қўлгатушмаган кишилар ҳақида ҳар турли жазо белгиладилар. Баъзиларнинг борлиқ нарсалари ёрғу (мусодара қилиш) қилиниб, бола-чақалари кўчаларга ҳайдалиб, ўзлари узоқ ерларга сургун қилинди; кўплари эса, узун муддатли қамоққа олиниб, оғир хизматларга солинди. Халқ ўртасидаги баъзи бир одамларни кўрқитиш ва алдаш йўллари билан ёширин хизматларга боғладилар. Уруш-сўқиш ва қийнашлар даҳшатидан имонлик-имонсиз, виждонлик-виждонсиз кишилар, бу мансабпараст жаллодлар олдида бир текис

туришга мажбур эдилар. Чунки топшириқлари тўлиқ равишда бажарилмас экан, улар учун белгиланган оғир жазолар дарҳол амалга ошмоғи шубҳасиз эди».

Юз йилдан ортиқ миллатимизнинг мустамлака зулми остида ётганини хонликлар даврида Туркистон ўлкасида юзага келган иттифоқсизлик; динни асоси билан тушунмаган илм маданият душманлари ҳокимият тепасида бўлиши; мамлакат мудофаа қувватига аҳамият берилмагани; халқимизнинг хурофот зулмати ва жаҳолат ботқоғига бутунлай ботганлиги; замонавий фан илмларини ўқиш ва ўқитиш ишларига эътибор бўлмаганлигини асосий сабаби эканлигини такидлаб ўтадилар ва «Кераклигича дин илмини ўқиш ҳаммага фарз бўлганидек, ўз ҳукуматини, Ватанини ва миллатини сақлаш учун замонавий фан илмини ўқиб билишлик ҳам фарздир». «Ватанимизни озод қилиш, ўз давлатимизни қўлга келтириш ва уни сақлаш учун, ҳар даврнинг ўзига яраша бутун сабабларини қилиш, Қуръонда айтилган Аллоҳ амри деб билишимиз керак» - деб уқтирадилар. Бирдамликка чақириб: «Энди юқоридаги сўзлардан очиқ маълум бўлдики, илм-хунардан орқада қолиб, бошқалар оёқ остидаэзилган мусулмонлар Қуръон ҳукмини амалга оширолмай, ҳақиқий исломиятдан баҳра топмаган эканлар. Йўқ эса, Қуръон ҳукмлари, асосан, уч ишга тўхталмиш:

1. иттифоқлик;

2. замонавий илм-хунарни ўрганиб, ҳар ишнинг сабабларини имконият борида тўлиқлаш;

3. душман қаршисида ўлимдан кўрқмаслик.

Мана шу уч нарсага ҳаёт оламида ҳар ким эга бўлар экан, ўз Ватанларини, бутун инсоний ҳуқуқларини босқинчи душманлар ҳужумларидан, албатта, сақлай оладилар» - манашундай уч қоидани муҳим эканлиги таъкидлаб ўтадилар.

Яна асарда Бутун турк улусининг энг эски маданиятли адабий тили ҳисобланган «Қутадғу билик» (Қут отлик

билим) китобини ёзган Юсуф Хос Ҳожиб Болосоғунлик эканлиги, Ислом оламида шуҳрат қозонган машҳур луғат китоби «Сихох Жавҳари»ни арабчадан форсчага таржима қилгувчи Жамол Қарший ҳам шу Болосоғунлик эканлиги, «Тарихи Рашидий»нинг эгаси Мирзо Муҳаммад Ҳайдар кўрагон, бир вақтлар Болосоғунда юзлаб китоб тасниф қилгувчилар бўлганлигини шу тарих китобида ёзганлиги ҳақида маълумот бериб ўтилган..

Алихонтўра Соғуний умр бўйи Туркистон халқининг озодлиги ва миллий мустақиллиги учун курашган, ёшлигида чор Русиясига қарши кўтарилган қўзғолонларда фаол иштирок этган, Шарқий Туркистон ислом жумҳуриятининг 1-Президенти ва маршал бўлган, мустабид совет тузумининг бутун кирдикорларини илк кунларидан бошлаб танқид қилган ва унга қарши турган, унинг мустамлака сиёсатини қабул қилмаган фидойи инсон эди. Умрининг кўп қисмини қувғинда, камоқхоналарда, тазйиқ ва таъқиб остида ўтказди. Ул зотнинг метиндай мустаҳкам гўзал иймон-этиқодини, Ватанимизга, миллатимизга бўлган чексиз муҳаббатини, озодликнинг қўлга келишига, миллий давлатчилигимизнинг тикланишига бўлган улуғ

ишончини ҳеч нарса бука олмаган. Ҳаётларининг сўнгигача сургунда қамокда жуда қийинчиликлар билан ўтказган бўлсаларда бутун инсониятга ибрат бўладиган ҳаёт кечирдилар.

Мана шундай Зотлар авлодимиз ва уларга хос фарзанд бўлайлик-ки, тарих саҳифаларини бир-бир очиб келажакка қадам қўяйлик!